

PRIKAZI

Dušan Žubrinić

MARKSIZAM I TEORIJE ELITA

Biblioteka »Suvremena misao«, Školska knjiga, Zagreb 1975, 218 stranica

»Školska knjiga« je u okviru svoje biblioteke *Suvremena misao* objavila i knjigu Dušana Žubrinića *Marksizam i teorije elita*. Knjiga ima karakter priručnika. Pisana je s namjerom da posluži svima onima kojima je potreban informativan i pregledan uvid u osnovne stavove teorija elita.

Knjiga je podijeljena u četiri poglavlja, a na kraju je autor priložio kraću (četdesetak djela) bibliografiju odabranih radova iz ovog područja kojima se i sam služio.

U prvom poglavlju *Elita moći u epohi kapitalizma* Žubrinić iznosi neke društvene pretpostavke teorije elita i izvore društvene moći koje problematizira u odnosu na Marxovu koncepciju društvenih klasa, klasnog društva i klasne borbe. Elitističke teorije počivaju na pretpostavci trajnog postojanja podvojenosti mase i vladajuće elite, čemu se suprotstavlja Marxova ideja besklasnog društva.

Drugo poglavlje *Klasične i liberalne demokratske teorije elite* predstavlja u odnosu na kasniji sadržaj knjige osnovni teorijsko-historijski okvir. Autor ovdje pruža »genezu« teorije elita razrađujući osnovne ideje N. Machiavellija, V. Pareta, G. Mosca, O. Y. Gasseta, R. Michelsa, J. Burnhama, K. Mannheimia i J. Schumpetera, što ustvari predstavlja predradnju za analiziranje koncepcija C. W. Millsa, u trećem poglavlju pod naslovom *Kritička teorija elite C. W. Millsa*. Autor tu najprije prikazuje, bez sumnje značajan, intelektualni lik Millsa kao čovjeka koji se po mnogo čemu razlikovao od mnogih mislilaca i sociologa. Zatim autor analizira tri koncepcije društvenog raslojavanja: Weberovu teoriju socijalne stratifikacije, Millsove kriterije stratifikacije i Marxova shvaćanja o karakteru klasne strukture, a na kraju prikazuje Millsovu »Elitu moći«.

Četvrto poglavlje nosi naslov *Kontrolverzije: Marksizam i pluralizam versus elitizam*. U njemu se pruža pregled nekih shvaćanja i kritike elitističke koncepcije nekolicine teoretičara (D. Riesman, W. Kornhauser, A. Rose, A. Hacker, T. Parsons, H. Dreitzel, D. Bell, H.

Aptheker i T. Bottomore) uz istodobno kratko prikazivanje njihovih osnovnih ideja o društvenoj stratifikaciji. Unatoč kritikama, posebno Millsovog kategorijalnog aparata u »Eliti moći« od strane D. Bella, autor naglašava superiornost Marxove misli i modela, uz isticanje i njegovih intelektualnih premoći. Marksizam kao misao (posebno Marxova) shvaćanjem »... o klasnoj borbi i proleterskoj revoluciji, socijalističkom i komunističkom društvu dala je u svjetskim razmjerima radničkom pokretu i komunističkim partijama samopouzdanje i silnu intelektualnu energiju« (str. 213).

Tema marksizam i elite, odnosno teorije elita vrlo je interesantna i privlačna. Moguće joj je različito pristupiti. Čitalac zato, sudeći po naslovu, koji u biti ne odgovara samom sadržaju, može očekivati nešto drugo od onoga što je autor izložio. Žubrinić je, naime, prihvatio ideju da eksplikacijom sadržaja klasičnih i liberalnih teorija elite, istakne neke osnovne teorijske odrednice za razradu Millsove kritičke teorije elite. Ona je centralni problem kojim se autor bavi, iako se to možda na prvi pogled tako i ne čini. Autor ne stavlja u fokus svoga istraživanja odnos dvaju suprotnih koncepata društvene strukture: elitističkog i marksističkog, već polazeći od marksističkog uvjerenja i potrebnim isticanjem pojedinih Marxovih stavova, analizira kako pojedine teoretičare elita tako i samoga Millsa, kritički ih valorizirajući. U tome on nesumnjivo ističe značaj evropske sociološke misli i tradicije, posebno Weberov utjecaj na Millsa.

Knjiga »Marksizam i teorije elita« može poslužiti u priručnoj biblioteci studentima društvenih znanosti, te drugim čitaocima koji se interesiraju za teorije elita posebice za Millsovu.

Ivan Cifrić

René König

HANDBUCH DER EMPIRISCHEN SOZIALFORSCHUNG

Ferdinand Enke Verlag, treće izdanje, svezak III a i III b, Stuttgart 1974.

Priručnik je nastao zbog potreba akademske nastave i nastojanja da se ponudi koliko-toliko sistematski i sažeti

prikaz metodologijskih problema empirijske sociologije, te izabrani rezultati dosadašnjih istraživanja. On je zapravo rezultat iskustava istraživača u Institutu za sociologijska istraživanja Sveučilišta u Kölnu, koji već dulje od 20 godina nastoje sistematski pridonijeti izgradnji empirijske sociologije u nastavi i u istraživačkoj praksi. Rezultat je njihova nastojanja ujedinjavanja istraživačke prakse s određenim teorijskim predodžbama sociologije.

U priručniku nalazimo radove pedesetak suradnika iz čitavog svijeta, radove koji su nastavak njihovih planskih diskusija o metodologijskim problemima. Ta su razmatranja vremenom upotpunjena konkretnim sadržajima do kojih je došlo u realizaciji mnogih istraživanja i koja su na kraju dovela do sažimanja opće teorijske sociologije i njezinih osnovnih kategorija.

Svesci I—IV džepnog izdanja jesu zapravo treće prerađeno prošireno izdanje poznatog priručnika *Handbuch der empirischen Sozialforschung* (Band I).

U novom džepnom izdanju gradivo je podijeljeno u četiri sveska a svaki svezak sadržava: opći pregled sadržaja čitavog dijela i detaljni pregled sadržaja svakog sveska. Svaki svezak ima imenski i predmetni registar a na kraju i registar za sva četiri sveska koji odgovaraju prvom svesku priručnika u njegovu prvobitnom obliku.

Prva tri glavna dijela ujedinjenja u prvom svesku prvog i drugog izdanja podijeljena su u četiri sveska džepnog izdanja.

Treći svezak odnosi se na osnovne metode i tehnike empirijskog istraživanja u društvenim znanostima, i obuhvaća slijedeća poglavlja: *Postupci uzorkovanja u društvenim istraživanjima* (Erwin K. Scheuch), *Postupci skaliranja u društvenim istraživanjima* (Erwin K. Scheuch i Helmuth Zehnfennig), *Faktorska analiza* (Peter R. Hofstatter), *Ekperiment u sociologiji* (Robert Pagés), te *Osnovni pojmovi i metode računanja u statistici za istraživače na polju društvenih znanosti* (Paul Neurath).

Krešimir Čičak

Josip Deželjin

OSLOBAĐANJE RADA

Biblioteka »Znanje«, Marksistički centar, Centar za društvenu i uslužnu djelatnost mladih, Rijeka 1975, 209 + 10 stranica

Društveno-ekonomski pojam »oslobođenje rada« sačinjavaju dvije bitne odrednice: a) čovjekovo sve obuhvatnije ovladavanje prirodom, tj. porast društvene proizvodnosti rada, a time i stvaranje sve većih mogućnosti za kreativni ljudski rad i b) ovladavanje odnosima između čovjeka i čovjeka — eliminiraju se svi posrednici (tzv. »treći faktor«, tj. eksploatatori) između sudionika procesa društvene reprodukcije.

U našim uvjetima taj se pojam konkretizira kao odnos između proizvodnih snaga znanstveno-tehnološke revolucije i proizvodnih odnosa samoupravnog socijalizma. Osnovne koordinate unutar kojih treba analizirati proces oslobođenja rada u uvjetima samoupravljanja jesu: društveno vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju — udruženi rad — raspodjela prema rezultatima rada. Radi se o tome da udruženi proizvođači ovladaju cjelinom procesa društvene reprodukcije, tj. da ostvare takav stupanj integriranosti koji bi omogućio nesmetanu reprodukciju, bez posrednika (države ili društveno-političkih zajednica). Autorova je osnovna preokupacija kako povezati sve sfere društvenog rada da bi se realizirali osnovni postulati samoupravnog društva. Nazivom knjige *Oslobađanje rada*, kako kaže u uvodu, Deželjin upravo želi izraziti neprekidnost procesa revolucionarnog preobražaja društva u pravcu stvaranja slobodne asocijacije proizvođača.

Knjiga obuhvaća slijedeće dijelove: *Čovjek u samoupravnom socijalizmu u uvjetima znanstveno-tehničke revolucije*, *Proizvodnja, trgovina i financijska (bankarska) djelatnost u teoriji i novim ustavima*, *Samoupravno socijalističko udruživanje privredne i odgojno-obrazovne djelatnosti te Samoupravno socijalističko planiranje razvoja*.

U prvom poglavlju autor razmatra osnovne karakteristike znanstveno-tehničke revolucije, njen utjecaj na razvitak proizvodnih snaga i zahtjeve koje takav razvitak postavlja pred proizvodne odnose, te relacije koje se između njih treba da uspostave. Poseban naglasak autor stavlja na analizu kadrovske funkcije